

Adalék Sir John Bowring magyarországi kapcsolataihoz. Bölöni Farkas Sándort alig tíz nappal Londonba érkezése után, azaz 1831. április 28-án már „Bowring úr”-nál találjuk:

[ÁPR.] 28. Bowring úrhoz mentem, a híres *Poetry of the Magyars* [1830] kiadójához, ki a legnagyobb szívességgel fogadott. Mutatta sok magyar könyveit, melyek itt kedvesek voltak. Döbrentei képe káminján [kandallópárkányán] állott, meghívott többször is megjelenni nála.

Nem meglepő tehát, hogy másnap is ott találjuk:

[ÁPR.] 29-ÉN reggel megint Bowring úrnál voltam, s hazánk literatúrájáról s vallásairól hosszas értekezésünk volt.¹

Varannai Aurél *John Bowring és a magyar irodalom* című könyve² kimerítően tárgyalja Bowring művét, valamint magyarországi kapcsolatait. Czigány Lóránt pedig londoni doktori disszertációjának magyar változatában, *A magyar irodalom fogadtatása a viktoriánus Angliában, 1830–1914*³ című kötetben külön fejezetet szentel Bowringnak és művének, kivált annak angliai fogadtatásának.⁴ Érdekes módon egyik kutató sem említi Bowring Bölöni Farkas Sándorral történt figyelemre méltó találkozását, noha ez a kötet megjelenése után alig tizenöt hónappal történt. A két kutató azonban egyetért abban, hogy leginkább a fáradhatatlan Rumy Károly és Döbrentei Gábor – akinek az arcképét Bowring a kandallópárkányán őrizte – vettek részt az első angol nyelvű Magyar irodalmi antológia összeállításában.

Bowring kapcsolata az „önfeláldozó, szorgalmas”, ám „nyomorgó, jobsorsra érdemes” Rumyval – aki 1824 után valóban nagy szegénységben élt Bécsben –, rejtélyes okokból már 1828 folyamán megszakadt, de tények hiányában Varannai találgatásokra szorul.⁵

E rövid jegyzetben csupán az a célom, hogy bizonyítsam: Rumy egyik fontos, korábban számon nem tartott szolgálataként eljuttatta a neves angol magyarrajongóhoz Révai Miklós *Elaboratior Grammatica Hungarica* című, 1806-ban megjelent latin nyelvű magyar nyelvtanának első két kötetét.

Még egyetemista koromban, a hatvanas évek vége felé megvásároltam a londoni könyvkereskedő B. I. Iványitól – aki nem tévesztendő össze a történész Iványi Bélával (1878–1964) – (1. kép), akkoriban – úgy emlékszem – számomra igen komoly összeget jelentő tíz angol fontért (ma ez kb. 150 fontnak felelne meg), az említett Révai-féle nyelvtan két kötetét. A második kötet elülső kötetéltáblája azóta leszakadt, de ettől eltekintve a kötetek állapota több mint két évszázad múltán is igen jó, belsejük sértetlen. Az első kötet előzéklapját kivághatták, ám a második kötetben „Rumy Károly György” aláírása alatt „J. Bowring”-é világosan látható. (2. kép). Az ex libris tanúsága szerint a két kötet valahogyan a Királyi Irodalmi Társulat (Royal Society of Literature) könyvtárába került. Annak idején Iványi úr nekem nem árulta el, ő hogyan jutott az értékes kötetekhez.

Bowring magyar nyelvtudása mindmáig erősen vitatott kérdés. Korábban gyakran Mezzofantihoz hasonlították, több szerző szerint kétszáz nyelvet ismert, melyből százát állítólag folyékonyan

¹ BÖLÖNI Farkas Sándor, *Napnyugati utazás, Napló*, szerk. Maller Sándor, Bp., Helikon Kiadó, 1984, 200.

² Bp., Akadémiai Kiadó, 1967.

³ Bp., Akadémiai Kiadó, 1976.

⁴ CZIGÁNY 1976, i. m. 27–88, 285 lábjegyzettel.

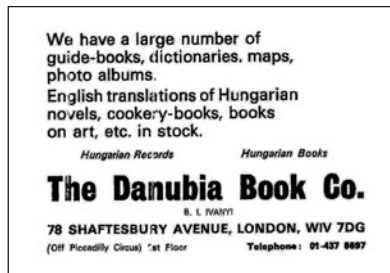
⁵ VARANNAI 1967, i. m. 52–55.

beszélt⁶. Az igen alapos filológus Czigány azonban szkeptikusabban fogalmaz e kérdésben: „A valósághoz sokkal közelebb jár [kortársa, az angol író és utazó] Borrow rosszindulatú megjegyzése, miszerint »felületesen ismert négy-öt könnyebb európai nyelvet«.⁷”

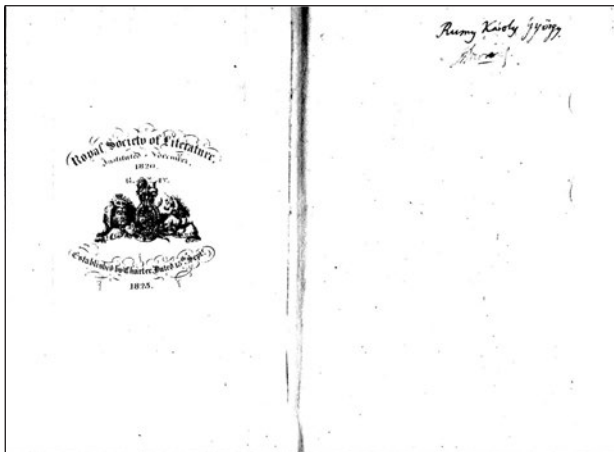
Itt erről a kérdéstről csak annyit mondhatok, hogy a nyelvtan köteteiben nem fedezhető fel pl. szél- vagy margójegyzet, ill. semmiféle más jel sem utal arra, hogy ezeket Bowring valóban lapozgatta-e. Ezek szerint, noha a köteteket Bowring nyilván még a Rummyval való szakítás, tehát jóval az antológia megjelenése előtt kaphatta kézhez, arra a kérdésre, hogy Bowring mennyire, mennyit tudott magyarul, az a pusztá tény, hogy birtokában volt a két kötet, aligha adhat választ.

A két kötetet – kiegészítve az 1908-ban napvilágot látott, Simonyi Zsigmond szerkesztette harmadikkal – a Petőfi Irodalmi Múzeumban szándékozom mielőbb letétbe helyezni, a magyarországi kutatás számára hozzáférhetővé tenni.

PETER SHERWOOD

1. kép

2. kép

⁶ CZIGÁNY 1976, i m. 27.

⁷ BORROW, George, *The Romany Rye*, 1900, London, John Murray, 374. – Borrow-t feltehetőleg a kötet magyar fordítója, Rozsnyai Bálint fordításában idézi CZIGÁNY 1976, i. m. 28.